

Τοῦτο δ' οὐχ ἦκιστ' ἀν καὶ διὰ τοῦ ἐφεξῆς χυρωθεῖη.
 Κλήμης γὰρ ὁ Ἀλεξανδρεὺς (ἐν Στρώμ. σ'. σ. 260.
 ed. Sylb) λόγον ποιεῖται περὶ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις τῷ
 Ἐρμῇ ἀναγραφομένων βίβλων ἱερῶν δύο καὶ τεσσα-
 ράκοντα, ἔκ τινος, ὡς ἔστικε, παλαιᾶς καὶ γνησίας πη-
 γῆς ἀρυσάμενος. Αὗται δὴ μονονοὺ πάσας τὰς ἐπιστή-
 μας ὡς ἐν τύπῳ τινὶ ἱερατικῷ συλλαβοῦσαι ἐμπεριεῖχον,
 τὰς τε ἄλλας καὶ μὲν δὴ ἐν πρώτοις τὰς περὶ τὴν τῶν
 θεῶν λατρείαν τε καὶ τὰς θυσίας καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦ-
 τα. ἔκαστη δὲ τῶν ἐπιστημῶν ὡς τῇ γεωμετρίᾳ, ἀ-
 στρονομίᾳ, ἰατρικῇ καὶ λοιπαῖς καὶ τῶν περὶ τὰ θεῖα
 πραγματειῶν ἀριθμός τις βίβλων διώρισται. Τὸ μὲν
 σύνολον τῶν ἱερῶν τούτων βίβλων τοῦ παντὸς ἔδει
 ἐγκυκλοπαιδείαν τινὰ ἐπιστημῶν συγχεκροτηκέναι· ἀλλὰ
 πλὴν τῶν ἴδιαίτατα ἱερατικῶν ἥτοι τῶν δέκα θεολογι-
 κῶν, τοῦ προφήτου λεγομένων, καὶ τῶν δέκα λειτουρ-
 γικῶν τοῦ στολιστοῦ, αἱ λοιπαὶ βίβλοις τὰς ἐν τρίτῳ
 λόγῳ μᾶλλον εἰς τὴν τῶν ἱεροφαντῶν ὄλοσχερῇ πα-
 δείαν χρησιμευούσας γνώσεις περὶ τῶν αἰσθήσεις ληπτῶν
 ὅντων ἥτοι τοῦ ὄρατοῦ κόσμου περιελάμβανον. οὐδεμιᾶς
 μέντοι ἀποδείξεως χρήζει, φησὶν ὁ σοφὸς Λέψιος (αὐ-
 τόθι. σ. 48.) ὅτι αἱ παρ' Αἰγυπτίοις μαθήσεις καὶ συ-
 γγραφαὶ πολλῷ πέραν τῆς ἱεραρχικῆς χρείας ἐξικνοῦν-
 το· αἱ δὲ ἔξι καὶ τριάκοντα ἥ δύο καὶ τεσσαράκοντα βί-
 βλοι τρόπον τινὰ τὸν παλαιίτατον καὶ κατ' ἀρχὴν πυ-
 ρῆνα ἀπετέλουν, ὡπερ ὕστερον ἄλλαι παντοδαπαὶ μα-
 θήσεις ἀεὶ προσετίθεντο.

Καὶ παρ' ἄλλοις δὲ συγγραφεῦσι πολλαχοῦ περὶ τῶν
 παρ' Αἰγυπτίοις ἱερῶν ἥ τοῦ Ἐρμοῦ βίβλων ἀναγιγνώ-
 σκομεν· ἀλλ' οὐ δίκαιοι ἀν εἴημεν, εἰ καὶ ταύτας εἰς τὰς

ζρτι λεχθείσας ἀναφέροιμεν. (ἔπιθι μετ' ἐπιστασίας. σ. 48. 49. κ.φ.ξ.) καὶ τὴν μεγάλην δὲ περὶ τῶν νεκρῶν βίβλον τῶν Αἰγυπτίων, οὐδαμῶς ὁ Λέψιος ταῖς δέκα τοῦ στολιστοῦ συγκαταλέγει (α), εἰ καὶ (ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς αὐτῆς βίβλου σ. 17.) ιερὰν βίβλον καὶ μίαν τῶν Ἐρμοῦ αὐτὴν γεγονέναι φησίν. οὐδ' ὅπως τις μέντοι ἀμφίβολον ἥγειται ὅτι ἡ θεολογικὴ ὑπόστασις αὐτῆς ἐν ταῖς δέκα βίβλοις τοῦ προφήτου παρειλημένη ἦν. (ἔπιθι δὲ καὶ τὰ ἐν σ. 92—93. καὶ ἀλλαχοῦ.). πρᾶλ. δὲ καὶ τὰ ὑπὸ Ροιθίου λεχθέντα, ἐν τῷ Αψ τόμῳ σ. 116, κ.φ.ξ.

Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγος ἐγένετο περὶ τινῶν ἀστρονομικῶν καὶ συμβολικῶν μύθων ὡς ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ παλαιτάτου χρόνου εἰσαχθέντων, ἔτι δὲ καὶ περὶ Θάλητος τοῦ Μιλησίου καὶ ἄλλων ὡς ἐν Αἰγύπτῳ τὰ περὶ τοὺς ἀστέρας διδαχθέντων, ἔνιοι δὲ αὐτοὺς τοὺς Αἰγυπτίους τῆς ἀστρονομίας ὡς ἐπιστήμης σχεδόν τι πάμπαν ἀδαεῖς γεγονέναι ὑπειλήφασι προεύργου ἃν εἴη, οἷμαι, τὴν τῶν σοφῶν διαφωνίαν περὶ τούτου ὡς διὰ βραχυτάτων ὑποδεῖξαι, τὴν γνώμην δύο ἔξοχων Αἰγυπτιολόγων ἀντιπαραθέμενον.

Ο μὲν οὖν Βρούγδιος ἐν τῇ ἀξιολογωτάτῃ ἱστορίᾳ τῆς Αἰγύπτου τάδε περὶ τούτου ἀποφαίνεται· (Τ. Α, σ.

(α) Αὐτὸς γάρ τὸ μῆκος τῆς βίβλου ἵκανθες τὴν γνώμην ταύτην ἐπικυρώει. Ἀλλ' οὐδὲ οἶκι περ ὄφειλον εἶναι αἱ τοῦ στολιστοῦ, λειτουργικὴ ἡ βίβλος ἐστὶν, ὡςπερ ἔοικεν ὁ Σαμπολλίων αὐτὴν ὑπειληφέναι· ἱστορίαν δὲ τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον κυρίως περιλαμβάνει. Διὸ καὶ ἔθος παρ' Αἰγυπτίοις τὴν συνθάπτειν αὐτὴν μετὰ τοῦ νεκροῦ.

ον'.

38.) «Πάντες μὲν οἱ παλαιοί, φησι, πλὴν τινῶν ὄλιγων, οὐ τὰς τυχούσας τοῖς Αἰγυπτίοις ἀστρονομικὰς γνώσεις ἀποδιδόσιν, ὃν τινων τὴν εὗρεσιν εἰς τοὺς παλαιτάτους αἰῶνας προσαναβίβάζουσιν.» — (σ. 40.) «Αλλὰ, τόγ' ἔμοι δοκοῦν, οἱ Αἰγύπτιοι ἀστρολόγοι μᾶλλον ἤσαν τὴν ἀστρονέμοις τήν τε ἀρχὴν τῆς ἀστρονομίας οὐχ ἐν Αἰγύπτῳ προσήκει ἀναζητεῖν, ἀλλ' ἵσως ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς Μεσοποταμίας, παρὰ τοῖς Χαλδαίοις. Ήπειροις τοις τούτων γοῦν καὶ οἱ Ἑλληνες τὰς ἐπισημοτάτας ἐν ἀστρονομίᾳ μαθήσεις παρειλήφεσαν. Λέγω δ' ἐν τῷ παρόντι μόνον τὴν τοῦ Ζωδιακοῦ κύκλου διαιρεσιν εἰς δώδεκα μοίρας, τὰ δωδεκατημόρια. Ο γὰρ ζωδιακὸς κύκλος ὅλως ἀγνωστος παρὰ τοῖς πάλαι Αἰγυπτίοις ὑπῆρχεν· αἱ δὲ δώδεκα μοίραι τοῦ κύκλου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς Αἴγυπτον εἰσῆχθησαν ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρέων.»

Ο δὲ δὴ Λέψιος, ἔνθα περὶ τῶν δύο καὶ τεσσαράκοντα βίβλων λόγον ποιεῖται (Χρονολ. σ. 45 Σ.Φ.Σ.), τάδε φησίν· ὡς οὖν ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν περὶ τὰ θεῖα πραγματειῶν ἀριθμός τις βίβλων διώρισται, οὕτω καὶ τῇ περὶ τῶν ἐν οὐρανῷ φαινομένων ἥτοι τῇ ἀστρονομίᾳ (ἥν Κλήμης ἀστρολογίαν ἀποκαλεῖ) τέσσαρες βίβλοι ἀπεδόθησαν ίδιῳ σοφῶν γένει τῶν ὠροσκόπων (ἥ κατὰ Πορφύριον ὠρολόγων) καλουμένων. Ἡν δὲ ἡ ἀστρονομία ἥδη αὐτῇ γε καθ' ἔαυτὴν πασῶν τῶν λοιπῶν κεχωρισμένη καὶ ἐν ταῖς μάλιστ' ἀξιολογωτάτῃ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, περὶ τὸν καθόλου τε καὶ κατὰ μέρος τοῦ χρόνου καταλογισμὸν οὖσα καὶ τὰ δι' ὃν ὁ χρόνος μετρεῖται σημεῖα, τὰ ἀστρα καὶ πρῶτον μὲν περὶ τὴν τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων θέσιν, εἶτα δὲ καὶ περὶ τὸ ὅπερι οἱ πλαγῆται τάξεώς τε καὶ τάγους

ἔχουσι πρὸς ἄλληλους, τάς τε ἡλίου καὶ σελήνης συζυγίας καὶ φάσεις καὶ τελευταῖον περὶ τὰς τῶν ἀστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσεις. Ἐκ δὲ δὴ τῶν ἐν ταῖς ἀστρονομικαῖς βίβλοις ἐμπεριεχομένων εἰκότως ὃν τις συνεκάσειεν ὅπερ πολλῶν τε ἄλλων παλαιῶν συγγραφέων αἱ μαρτυρίαι καὶ αὐτὰ δὲ τὰ μνημεῖα ἐπιβεβαιοῦσιν ὅτι ἔχει παλαιτάτων ἥδη χρόνων παρ' Αἰγυπτίοις ἡ ἀστρονομία πολλῆς ἐπιμελείας ἦξείωτο. Γνωστὸν δ' ὅτι τοῖς Αἰγυπτίοις ὅπ' ἐνίων (α) καὶ αὐτὴ ἡ τῆς ἀστρονομίας εὑρεσίς ἀποδέδοται καὶ ἡ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς δώδεκα μῆνας διαιρεσίς. Διόδωρος δὲ ὁ Σικελιώτης ἐν τῷ αῷ (πα').) φησίν· «ἐπιμελῶς γάρ, εἰ καὶ παρά τισιν ἄλλοις, καὶ παρ' Αἰγυπτίοις παρατηρήσεως τυγχάνουσιν αἱ τῶν ἀστρων τάξεις τε καὶ κινήσεις καὶ τὰς περὶ ἑκάστων ἀναγραφὰς ἐξ ἐτῶν ἀπίστων τῷ πλήθει φυλάττουσιν, ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐζηλωμένης παρ' αὐτοῖς τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς· τάς τε τῶν πλανήτων ἀστέρων κινήνησεις καὶ περιόδους καὶ στηριγμοὺς, ἕτι δὲ τὰς ἑκάστου δυνάμεις πρὸς τὰς τῶν ζώων γενέσεις, τίνων εἰσὶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν ἀπεργαστικαὶ, φιλοτιμότατα παρατηρήκασι· (β) » πρᾶλ. δὲ καὶ Διογένη τὸν Λαέρτιον Α,

(α) Διόδ. Σικελ. Α, ξθ'. Ε, νζ'. — Κλήμ.εντος 'Αλεξανδρέως Στρωματέων Α. σ. 132. «Αἰγύπτιοι γοῦν πρῶτοι ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξήνεγκαν· δύοις δὲ καὶ Χαλδαῖοι. Αἰγύπτιοι — καὶ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς δώδεκα μῆνας διεῖλον.»

(β) Λόγον ἔχομεν παρατιθέμενος τὴν συνέχειαν τοῦ ἓνω χωρίου, ὡς ἐφεξῆς ἔχουσαν· «Καὶ πολλάκις μὲν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν μελλόντων ἀπαντήσεσθαι κατὰ τὸν έιον προλέγοντες ἐπιτυγχάνουσιν, οὐκ ἀλιγάκις δὲ καρπῶν φθορὰς ἢ τούναντίον

π'.

καὶ. — Μόνους δὲ τοὺς Χαλδαίους οἱ Ἐλληνες κατὰ τὴν περὶ τὰ ἐν Οὐρανῷ φαινόμενα γνῶσιν τοῖς Αἰγυπτίοις παραβάλλουσιν· καὶ μήν, ὥσπερ ὑπὸ πολλῶν πάνυ ἀξιοπίστων μαρτύρων ὅμολογεῖται καὶ ἐν Βαβυλῶνι· ἡ ἀστρονομία ἔχει παλαιοῦ ἥδη οὐ τῆς τυχούσης ἦν ἐπιμελείας τε καὶ ἐπιδόσεως τυγχάνουσα. «Καὶ μοι δοκεῖ, φησὶν δὲ σοφὸς Λέψιος (αὐτόθι σ. 55.) τοὺς Ἐλληνας, ὅπότε γε δὴ τὰς παρ' ἑκάστοις τῶν βαρβάρων μαθήσεις μετὰ πολλοῦ ζήλου συνέλεγον ἵνα πολλῷ γονιμωτέρας καταστήσειαν, πρότερον ἥδη τὴν παρὰ Βαβυλωνίοις ἀστρονομίαν ἐγνωκέναι ἡ τὴν παρ' Αἰγυπτίοις, οἵ δὴ καὶ οὐκ ἀνευ φθόνου τινὸς τοῖς ἄλλοις μετεδίδοσαν.» Καὶ Ἡρόδοτος δέ φησι· «Δοκέει δέ μοι ἐνθεῦτεν (ἐξ Αἰγύπτου) γεωμετρίη εὑρεθεῖσα ἐς τὴν Ἐλλάδα ἐπανελθεῖν. Πόλον μὲν γάρ καὶ γνώμονα καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον οἱ Ἐλληνες» (Εὐτέρπης §. 109.).

Ἄλλὰ τοῦτό γε δὴ οὐ βούλεται σημαίνειν, ὅπως ὁ σοφὸς Λέψιος ἐτιν ὄλεγων, ὅτι οὐκ ἥδυναντο καὶ παρ' Αἰγυπτίων αὐτά γε ταῦτα παραλαβεῖν· ὅτι μὲν γάρ τῆς ἡμέρας ἡ εἰς δώδεκα ὥρας διαιρεσις, τῆς νέας βασιλείας ἀρχομένης, γνωστὴ παρ' Αἰγυπτίοις ἦν, τοῦτο αὐτοῖς

πολυκαρπίκις, ἔτι δὲ νόσους κοινὰς ἀνθρώποις ἢ θισκήμασιν ἐσομένας προσημαίνουσι· σεισμούς τε καὶ κατακλυσμοὺς καὶ κομητῶν ἀστέρων ἐπιτολὰς καὶ πάντα τὰ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον ἔχειν δοκοῦντα τὴν ἐπίγνωσιν, ἐκ πολλοῦ χρόνου παρατηρήσεως γεγενημένης, προγιγνώσκουσι. Φασὶ δὲ καὶ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι Χαλδαίους, ἀποίκους Αἰγυπτίων ὄντας, τὴν δόξαν ἔχειν τὴν περὶ τῆς ἀστρολογίας, παρὰ τῶν ἱερέων μαθόντας τῶν Αἰγυπτίων. »

τοῖς μνημείοις ἔχοιμεν ἃν τεκμηριώσαι. Ἐλλ' ἐκ Χαλδαίων ἡ ἀνακοίνωσις τῶν τοιούτων πρότερον ποτε ἦ
ἐξ Αἰγύπτου τοῖς Ἑλλησι προσιτὴ ἐγένετο, ἐς τὰ
μάλιστα δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τε καὶ τῶν μετ' αὐτόν.
Καὶ μὲν δὴ καὶ Καλλισθένης ἐπὶ τῆς Ἀλεξάνδρου ἀνα-
βάσεως ἐπέστειλε τῷ Ἀριστοτέλει τὰς ὑπὸ Χαλδαίων
ἐν ἔτεσι τρισὶ καὶ ἐννεακοσίοις καὶ χιλίοις γεγενημένας
ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις. — Ἐμοι γε τοίνυν δοκεῖ,
φησὶν δὲ Λέψιος (σ. 56.), ταύτην τὴν ἔκπαλαι τῶν Ἐλ-
λήνων σχέσιν πρὸς τοὺς Χαλδαίους αἰτίαν γεγονέναι
ὅτι καὶ δὲ Πτολεμαῖος ἐν τῷ Ἀλμαρίεστ ταῖς τῶν Βα-
βυλωνίων τε καὶ Ἐλλήνων παρατηρήσεσιν ἔχρήσατο,
τῶν δὲ παρ' Αἰγυπτίοις οὐδεμιᾶ. Ο δὲ σοφὸς Ἰδελέριος (α)
εἰκάζει ἐντεῦθεν ὅτι ἡ ἀστρονομία πρότερον παρὰ Χαλ-
δαίοις ἢ παρ' Αἰγυπτίοις ἐπίδοσιν ἔλαβεν. Ο δὲ Βουγ-
σένιος (β) διατείνεται ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι οὐδὲ τὸ ἐπίπαν
παρατηρήσεις καὶ ἀναγραφὰς ἀστρονομικὰς εἶχον, ὥν
ἄν καὶ ὅφελός τι ἐπιστημονικὸν γένοιτο. Ωςαύτως δὲ
καὶ πολλοὶ τῶν παρὰ Γάλλοις εὔδοκιμούντων. Τούτοις
δὲ διὰ μακρῶν ἐνέστη δὲ Βιότος, ὥν τὰ πλεῖστα προσίε-
ται καὶ δὲ Λέψιος, ὃς ὥδε πως περὶ τούτου ἔτι ἀποφαί-
νεται· λογιστέον γάρ φησιν ὅτι καὶ Πτολεμαῖος αὐτὸς,
ὅσα περ εἰς προγενεστέρους χρόνους προσαναβαίνει
πάντα σχεδὸν ἐν ταῖς Ἰππάρχου συγγραφαῖς ἥρύσατο,
ὧςπερ καὶ δὲ σοφὸς Φρερέτιος ἐν τῇ ἀξιολογωτάτῃ δια-
τριβῇ περὶ τῆς τῶν Βαβυλωνίων χρονολογίας ἀποφαί-

(α) Ἐν τῷ 6ῳ τόμῳ (σ. 199) τῆς ἑαυτοῦ χρονολογίας.

(β) Ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ τῆς Αἰγύπτου Τ. Α., σ. 40.

πᾶς.

νεται λέγων (α) «Ἐκ τῶν Ἰππάρχου καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἡρύσκετο ὅσας τῶν Βαβυλωνίων παρατηρήσεις ἀστρονομικὰς μεταχειρίζεται. Καὶ γὰρ ὅπου ἂν λόγου τούτων τῶν παρατηρήσεων ποιῆται, Ἰππαρχον μόνου μνημονεύει, τὸν δὲ Βαρωσόν οὐδαμοῦ, καίτοι ἐπὶ πάντων, ἀ μὴ αὐτὸς παρατετηρήσει, ἐπιμελὲς ἀεὶ ποιούμενος, παρ' οὖ γε συγγραφέως παρειλήθει ἐπιμαρτύρεσθαι. Εἰκότως οὖν ἀν τις φήσειε τὸ τοῦ Πτολεμαίου σύγγραμμα μηδὲν ἄλλο ἐμπεριέχειν τὸ τῷ Ἰππάρχῳ παραδεδομένα, νεωτέραις ἵσως παρατηρήσεσιν ἐπικεχυρωμένα, σαφέστερον δὲ καὶ μεθοδεικώτερον διετεταγμένα, ὅσα γοῦν εἰς τε τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας καὶ τὰς τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης κινήσεις ἀναφοράν τινα ἔχει. » Καὶ πάνυ εὐχερῶς ἀν τις τοῦτό γε νοήσειε· Πτολεμαῖος γὰρ ἱκανὰ ἵσως πρός γε τὴν ἑαυτοῦ χρείαν εὔρων τὰ τῷ Ἰππάρχῳ συνηγμένα, ἀσμενος παρειλήφει, οἶον δὴ διὰ χρόνου μῆκος πάνυ γαλεποῦ δόξαντος αὗθις αὐτὰ ἀναλογισμῷ ἐξακριβῶσαι. Διὸ δὴ τὸ τοῦ Ἰππάρχου νῦν μᾶλλον σκεπτέον, δι' ἣν αἰτίαν ἄρα γε ὁ Ἰππαρχος οὐδεμιᾷ Αἴγυπτίων ἀστρονομικῇ παρατηρήσει κέχρηται; Μῶν ὅτι οὐχ οἶός τ' ἐγένετο τοιαύτην τινὰ καὶ παρ' Αἴγυπτίοις εὑρεῖν; ἀλλ' οὐδὲ γὰρ ἥλιακῆς τινος τῶν παρὰ Χαλδαίοις πάντως ἀναγεγραμμένων παρατηρήσειν οὔτε Πτολεμαῖος οὔτε Ἰππαρχος ἐπιμεμνήσκεται. Ο δ' οὖν Λέψιός φησιν ὅτι ὁ Ἰππαρχος, ως ἐν Τρόδῳ τὰ πολλὰ διατρίβων, περὶ οὖ γε οὐδεὶς ἡμῖν παραδίδωσι λόγος ὅτι καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀπεδήμησεν, οὐχ οὕτω τὰς τῶν

(α) Mémoires de l'Académie des insc. de bel. let. T. XVI. p. 206. 222.

Αἰγυπτίων ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις ἐγίγνωσκεν, ὡς περ τὰς τῶν Χαλδαίων. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, εἴπέρ τις τὰ περὶ τὸν Βηρωασὸν ἔχοντα ὡς ἀληθείας ἔχόμενα λογίσαιτο ὅτι ἐν τῇ ἐγγύς τῆς Τόδου Κῷ σχολήν τε ἴδιαν συγεστήσατο καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν εὑδοκίμησιν ἔσγειν, ὡςπερ δὲ Οὐετρούιός φησιν (α). Ἀλλὰ τί ποτε χῦρος ἀνέχοι ὅτι οὐδεμιᾶς δὲ Ἰππαρχος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γενομένων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων μνείαν ποιεῖται πρός γε αὐτῶν τούτων τὴν ὑπαρξίην, ὅταν μάλιστα ἐπισήμων ἀνδρῶν μαρτυρίας βεβαιοτάτας τούτου πέρι ἔχωμεν; Καὶ γὰρ Ἀριστοτέλης αὐτὸς, τὴν ἡλικίαν τῶν παρὰ Χαλδαίοις παρατηρήσεων εὖ μάλα διὰ Καλλισθένην, ὡς ἐν τῷ πρόσθεν εἰρήκαμεν, μαθὼν οὐχ ἔσσον ἐν τῷ περὶ οὐρανοῦ (B, 16'.) ἐνθα λόγος περὶ καλύψεως τοῦ Ἐρμοῦ ὑπὸ τῆς σελήνης, ἣν αὐτὸς παρατετηρήκει, τάδε Αἰγυπτίων τε πέρι καὶ Βαβυλωνίων ἐπιμαρτυρεῖ. «Ομοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας λέγουσιν οἱ πάλαι τετυρηκότες ἐκ πλείστων ἐτῶν Αἰγύπτιοι καὶ Βαβυλώνιοι, παρ' ᾧ πολλὰς πίστεις ἔχομεν περὶ ἐκάστου τῶν ἀστρῶν.» Καὶ ἐν Ἐπινομίδι δὲ (σ. 986.) τάδε φέρεται· «παλαιὸς γὰρ δὴ τόπος ἔθρεψε τοὺς πρώτους ταῦτα ἐννοήσαντας διὰ τὸ κάλλος τῆς θερινῆς ὥρας, ἣν Αἴγυπτός τε καὶ Συρία ἴκανῶς κέκτηται.» Ἔτι δὲ σαφέστερον μαρτυρεῖ περὶ τούτου δὲ Σένεκας λέγων (6) ὅτι

(α) IX, 4. ed. Rod. : Primus Berossus in insula et civitate Co consedit ibique aperuit disciplinam.

(6) Quaest. Nat. VII, 56 : Democritus quoque, subtilissimus antiquorum omnium, suspicari ait se plures stellas esse quae currant ; sed nec numerum illarum posuit,

πδ'.

τὴν τῶν πέντε πλανητῶν κίνησιν οἱ Ἐλληνες κύριοι ἐγίγνωσκον μέχρις Εὐδόξου (τοῦ Κνιδίου), δις ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἑλλάδα τὰ τοιαῦτα μετέθωκεν. Ὅστερῳ δὲ χρόνῳ Κόνων ὁ Σάμιος ὁ ἀστρονόμος περὶ τὸ σῖκινον π. X.
καὶ τὰς ὑπ' Αἰγυπτίων ἀναγεγραμμένας ἡλιακὰς ἐκπολιτείεις συνήθροισεν. "Ωστε ἔκ γε τούτου τοῦ λόγου φανερὸν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐγίγνωσκον καὶ ἔσωζον τοιαύτας παρατηρήσεις. Τάχα δ' ἀν καὶ ἡ παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ μαρτυρίᾳ λέγοντι (ἐν προοιμίῳ) ἔτι οἱ Αἰγύπτιοι ἀπ' ἀρχῆς μέχρις Ἀλεξανδρου τοῦ μεγάλου ἡλίου μὲν ἐκλείψεις τογή, σελήνης δὲ ωλβίς ἐσκόπησαν, παλαιὰν μὲν καὶ γνησίαν πηγὴν ὑπεμφαίνοι, οὐ μέντοι γε καὶ ὄρθως νενομένην. Φρερέτιος δὲ ἐπιμαρτυρεῖ ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι οἱ ἀριθμοὶ λόγον καὶ πάνυ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους καὶ πᾶσαι αὗται αἱ ἐκλείψεις γίγνονται ἀν ὄραται ἐν χρόνῳ αὐτῷ ἐνιαυτῷ. Ἐπεὶ δὲ, ως καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωται, οἱ τῶν Αἰγυπτίων ὠροσκόποι πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα ἐπιμελῶς μάλα ἀνασκοποῦντες, ἐπιπροσθήσεις τε ἀστέρων καὶ ἡλίου καὶ σελήνης ἐκλείψεις ἀκριβῶς παρετίθουν καὶ προφέρουσι

nec nomina, nondum comprehensis quinque siderum cursibus. Eudoxus primus ab Aegypto hos motus (quinque siderum) in Graeciam translulit. Hic tamen de cometis nihil dicit. ex quo apparet, ne apud Aegyptios quidem, quibus major cæli cura fuit, hanc partem elaboratam. Conon postea, diligens et ipse inquisitor defectiones quidem solis servatas ab Aegyptiis collegit; nullam autem mentionem fecit cometarum, non prætermissurus, si quid explorati apud illos comperisset.

περὶ τούτων ἐποιεῦντο «πάντα τὰ κατὰ μέρος γινόμενα προλέγοντες ἀδιαπτώτως» οὐδείς γε λόγος, εἴπερ τῇ μαρτυρίᾳ καὶ ἀληθείᾳ τινὸς μεταλαγχάνει, ὃ ἀναπείθων τῇ μᾶς ὅλικὰς μόνον καὶ πᾶσι φανεῖς ἐκλείψεις ὑπολαμβάνειν, ἀλλὰ πολλῷ γ' αὐτῷ μᾶλλον τῷ Φρερετίῳ ὄμογχωμενοῦντες, φῆσιν δὲ Λέψιος, ἐκλείψεις καθόλου **ἔχομεν** αὖτις ἐνταῦθα νοεῖν. Προσαναθείσειν δέντις τὰς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον καταγεγραμμένας τῶν ἀστέρων παρατηρήσεις ἐπ' αὐτῇ γε τῆς νέας βασιλείας τὴν ἀρχὴν, ὅποτε δὴ οὐ τὴν τυχεῦσαν ἐπιμέλειαν τῆς ἀστρονομίας οἱ Αἰγύπτιοι ἐποιεῦντο, ωςπερ καὶ τὰ μνημεῖα ἵκανῶς ἐπιβεβαίοι.

Εἰ δέ τις ἐθελήσειε καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πυραμίδων τὴν κτίσιν προσαναθῆναι, αἱ πυραμίδες τὰ χειροποίητα ταῦτα ὅρη, ἀπερ τράτος ἄμα καὶ ἀσθένειαν τῶν πρεσβυγενῶν τούτων ἀνθρώπων ὑπεμφαίνει, οὐ πρὸς ἀστρονομικὴν τινὰ χρείαν ἐκτίσθησαν, ωςπερ ἐπιεικεῖς τινες ἀνδρες ὠήθησαν, μὴ ἔχοντες ἵσως συμβαλεῖν, ὅπως ποτὲ οἱ βασιλεῖς οἵοι τ' ἐγένοντο τοιαῦτα πελώρια ἔργα ἀναπυργῶσαι ἀγενεῖς τινὸς κοινῆς ὠφελείας, ἀλλ' ως τάφοις τῶν πάλαι βασιλέων ὠχοδομήθησαν ἐπ' ἀκριβεῖς πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένοι διὰ τὴν δόξαν, τὴν εἶχον περὶ τοῦ Ἀιδου οἱ Αἰγύπτιοι, ως ὅντος πρὸς δυσμὰς, αὐτῆς γε τῆς κατ' Αἴγυπτον φύσεως, ως ἔοικεν, εἰς τοῦτό πως ἀγούσης. Διὰ δὴ τοῦτο αἱ πυραμίδες ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς καὶ δὴ καὶ δυσμὰς τετραμμέναι τῆσαν καὶ οὐχὶ ἀστρονομικῆς τινος χρείας ἔνεκα, εἰ καὶ οἱ ὕστεροι ἀστρονόμοι ως ἀσφαλῆ τοῦ ὁρίζοντος σημεῖα ἐν ταῖς χρείαις ἵσως παρελάμβανον. "Οτι δὲ κατ' ἀκριβειαν ἀστρογομικὴν προσηγνατολισμέναι αἱ πυραμίδες τῆσαν,

πε'.
παρ' Αἰγυπτίοις τοῦ ἐνικυτοῦ ὥρῶν ἐπ' αὐτὴν τὴν τρί-

την καὶ τετάρτην Μανεθώνειον δυναστείαν προσαναβαί-
νουσαι. Καὶ ἔορτολόγιον δ' ὄλοσχερὲς κατὰ τοὺς χρό-
νους Ραμψῆ τοῦ τρίτου σώζεται ἐπὶ τῆς ἔξωθεν πλευρᾶς
τοῦ ὅπ' αὐτοῦ ἀνεγηγερμένου ναοῦ ἐν Μεδίνετ Χαβή,
καὶ λείφανα δὲ ἑτέρου ἐπὶ τῆς νήσου Ἐλεφαντίνης ἐς
τοὺς χρόνους Τουθμώσεως τοῦ γ' προσανιόντος. Ἐτι
δὲ ἐπὶ τῶν τεγῶν πολλῶν βασιλείων τάφων ἐν Θήβαις,
μάλιστα δὲ τῶν βασιλέων Ραμψῆ τοῦ ἕκτου καὶ ἐννάτου
σώζονται πίνακες, ἐν οὓς αἱ τῶν ἀστρων ἀνατολαὶ
διὰ παντὸς τοῦ ἔτους ἀνὰ δεκαπενθημερίαν κατὰ πάσας
τὰς τῆς νυκτὸς ὥρας ἀναγεγραμμέναι εἰσίν. Ἐτι δὲ
ἐπὶ τῶν στεγῶν ναῶν, τάφων καὶ λαρνάκων ἀπαντῶνται
ζωγραφήματα τὸν ἐν Αἰγύπτῳ οὐρανὸν μετὰ τῶν ἀσέ-
ρων ἀστρονομικῶν διηρημένον καὶ ὑπὸ θεῶν ἐνωκημένον
παριστάντα· τούτων δὲ τὰ παλαιότατα καὶ ἀξιολογώ-
τατά ἔσι τὰ ἐπὶ τῶν τεγῶν τῶν τάφων Σήθου τοῦ πρώ-
του, Ραμψῆ τοῦ τετάρτου καὶ Ραμψῆ τοῦ ἐβδόμου. ἔπει
δὲ ἡ ζωγραφία ἐπὶ τοῦ ναοῦ Ραμψῆ τοῦ δευτέρου καὶ
αἱ ἔνδον ἐπιφάνειαι λάρνακός τινος ἐπὶ Ραμψῆ τοῦ ἐν-
νάτου (ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ). Τὰ δὲ εἰς χρόνους
ὑστέρους καθήκοντα παραλείπομεν ἐνταῦθα, μνείαν μό-
νον ποιούμενοι τοῦ πολυθρυλλήτου οὐρανογραφήματος,
ὅπερ ἐν σχήματι κυκλοτερεῖ ἐπὶ τινος τῶν ἀνω oīκη-
μάτων τοῦ ἐν Δένδερᾳ ναοῦ εὑρηται.

Ἐκ τῶν εἰρημένων τοίνυν δῆλον γίγνεται ὅτι ἡ ἀσρονομία ἔχει τοῦ ἐπὶ πλεῖστον παρὰ τε Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις πολλῆς ἐπιμελείας ἦσθιστο· οἷς δὲ "Ελληνες παρὰ Χαλδαίων ἢ Βαβυλωνίων πρότερόν ποτε ἔνια (ἐμμέσως) διέσαχθέντες, οὐκ ὀλίγα καὶ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἔμαθον. Καὶ πολλαχοῦ δὲ ὁ σοφὸς Λέψιος Θαλῆν τὸν Μετάστον ἐν Αἰγύπτῳ λέγει τὰ περὶ τοὺς ἀστέρας μαθεῖν καὶ κατὰ τοὺς Αἰγυπτιακοὺς πίνσακας ὑπολογισάμενον τὴν πολυθρύλητον ἔχλειψιν τοῦ τῆλίου προειπεῖν. (Φανερὸν δ' ὅτι ταῦτα καὶ ὁ σοφὸς Ποίθιος διοξάζει). Ταῦτα δ' ἔχετω ἐν τῷ παρόντι ὅπως ἀν ἔχει ἀναμνηστέον γὰρ ὅτι ἡ Χαλδαϊκὴ ἀρχαιολογία νῦν μάλιστα εἰς φῶς ἥρξατο προβαίνειν.

Οὐ μόνον δὲ ὁ σοφὸς Σελλέριος ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν σοφῶν οὐδεμίαν σχεδὸν ἐπικεινωνίαν ὑπάρξαντῶν Αἰγυπτίων φασὶ πρὸς τοὺς "Ελληνας" καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἐκ παλαιτάτου χρόνου θρυλούμένας τῶν Αἰγυπτίων ἀποικίας εἰς Ἑλλάδα ληρον ἀντικρυσ βούλονται ἀποδεῖξαι, οὐδεμιᾶς ἀληθείας ἔχόμενον, ἐξ ὧν καὶ Σχοιμανος ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἀρχαιολογίᾳ σφραγότερόν πως τῶν ἀνατολικόντων καθαπτόμενος, τοὺς μετρίους τοῖς ὑπερβολικοῖς τρόπον τινὰ συγχέων, ὡς μὴ ὕρετεν (α).

(α) Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ ἐν τῇ ἐλλην. ἀργοτολ. σ. 10. παραδέχεται μὲν ἐπιμεῖαν τινὰ τῶν παλαιτάτων ἐλλήνων πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, οὐ μέντοι καὶ τὰς ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἑλλάδα ἀποικίας (σ. 14 κ.φ.ξ.), λέγων δτοις οἱ Ελληνες ἄμα τοῖς ἄλλοις ἔθνσι τῆς Ἀσίας ἐπιμεγέντες καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἥρξαντο τὰ οἰκεῖα ὡς ὀθνεῖα ὑπολαμβάνειν. Ήμεῖς δὲ τὴν ἐναντίαν τῆς γνώμης ταύτης σφόδρα ἀγάμεθα (πρβλ. Δεψίου χρονολ.

πη'.

ό δὲ δὴ σοφὸς ἀρχαιολόγος Μύλερος καὶ σοφίσματα
ἱστορικὰ ἐν Ὁρχομενῷ (σ. 99—107 καὶ προλεγ. σ. 175.
176. 182—187.) ἐπενόησεν. Άλλὰ γάρ οὐκ ἀλυσιτελὲς
ἄν εἴη, εἰ εἴποιμεν ὅτι τὰς Αἰγυπτίων εἰς Ἑλλάδα ἀποι-
κίας, οἵ δε οἱ σοφοὶ παραδέχονται· "Ἡρενος (ἐν τῷ περὶ
Ἑλλάδος, τμῆμ. Γ, σ. 90 κ.φ.ξ. δ' ἔκδ.). — Κρεῦζέριος
(ἐν Συμβολ. Τ. Γ, σ. 5 κ.φ.ξ. 152 κ.φ.ξ). — Νειβούριος
(ἐν ἀγορεύσ. Τ. Α. σ. 96 κ.φ.ξ.). — Ραουμέριος (ἐν τῇ
δύδοῃ τῶν ἀγορ.). — Πλάσσιος (ἐν Ισορ. τῆς Ἑλλ.Τ.Α,
σ. 293 κ.φ.ξ.). — Οίκεριος, (ἐν τῷ περὶ Κρήτης. Τ. Α,
σ. 47—52.). — Οὐλρίκιος, (ἐν Ισορ. τῆς Ἑλλην. ποιή-
σεως, Τ.Α, σ. 47, κ.φ.ξ.). — Βοιττίγιος (ἐν τῷ περὶ καλ-
λιτεχνικῆς μυθολ. Τ. Α, σ. 205 κ.φ.ξ.). — Φρερέτιος,
(ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, Τ. κα',
σ. 7.). — Πολλοὶ τῶν Αἰγυπτιολόγων καὶ ἐν πρώτοις ὁ
Λέψιος πολλαχοῦ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων. — Καὶ
ὁ σεβαστὸς Λαυρέντιος, ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συ-

Αἰγ. σ, 19, ἐδάφ. 6'). ἔθνος γάρ οἶονδή τι, κατ' ἔξοχὴν δὲ οἱ
Ἕλληνες πολλῷ μᾶλλον τὰ ἀλλότρια οἰκειοῦται, ἀλλ' οὐ τὰ
οἰκεῖα ἀλλοτριοῦ, εἰ μή γε ἄλλη τινὶ οἰκείᾳ παραδόσει πέπει-
σται. δὲ δὴ Σχοίμανος φησὶν ὅτι δὲ Δαναὸς ως ἐξ Αἰγύπτου
εἰς Ἑλλάδα ἐλθὼν ἐν Δαναΐδι, τῷ ἐπικῷ ποιήματι κατὰ πρῶ-
τον εἰσῆχθη. ἀλλὰ βητέον ὅτι τοῦτο τὸ ἔπος ἐπὶ Σόλωνος μὲν
ἐποιήθη, ἀλλ' ἦν ἀρά γε δυνατὸν τῷ ποιητῇ, ἐπικῷ γε ὅντι,
φῆμην τινὰ περὶ τῶν προγόνων τοῦ Ἕλληνικοῦ ἔθνους παραλα-
βεῖν οὐδαμῶς πρότερον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ισχύουσαν; Δῆλον
δ' ὅτι τούτῳ τῷ σοφῷ ἀνδρὶ ἐπέμενοι, λέγομεν ὅτι ἐν πάσῃ
δήποτε παραδόσει καὶ ἐγχώριόν τι πάντως συνεμίγη, ως καὶ
τὸ αἰγιπτεῖς ἦ Αἰγύπται παραπλησίαν ἔννοιαν ἔχον τῷ αἷξ,
αἴγις, Αἰγαῖν, ἀτσεω.

γράμματι «μελέται ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος» (Τ. Α., ἐν τῷ περὶ Αἰγύπτου, σ. 283 κ.φ.ξ., ἔνθα καὶ αἱ πλεῖσται τούτων τῶν μαρτυριῶν φέρονται (α)).

Φαίη δ' ἂν τις ἵσως ὅτι καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι Κυκλώπεια καλούμενα τείχη καὶ τὰ Γιγάντεια ἔργα πρὸς μετοχέτευσιν ὑδάτων καὶ ἕρανσιν ἀγρῶν, ἔτι δὲ καὶ αἱ πρόσθεν λεχθεῖσαι παραδόσεις, αἵτινες φανερῶς ἔθνος ἐγκλοῦσιν ὑδραυλικῶν ἔργων ἔμπειρον, οὐ πάνυ τι ἀρμόζουσαι φαίνονται οὔτε τῇ σμικρᾷ καὶ εἰς πολλὰς ἡγεμονείας διατετμημένῃ Ἑλλάδι, οὔτε τῷ πλήθει τῶν ἐνοικούντων, οὔτε τῷ τηνικαῦτα βίῳ, ὃν διῆγον· Ἀλλὰ τούτων μὲν πέρι ἵσως εἰςαῦθις.

Νῦν δὲ ῥητέον μοι ὅτι καὶ ἦν μέθοδον ὁ Σελλέριος ως ἀκροσφαλῆ καθόλου ἐπικρίνει τὴν σύγχρισιν τῶν μυθολογικῶν ὀνομάτων τῶν παρ' Ἑλλήσι πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἔθνῶν· αὕτη μετὰ λόγου γιγνομένη μαρτύριον ἀσφαλέστατόν ἐστι τῆς συγγενείας τῶν ἔθνῶν πρὸς ἄλληλα ως ὁ σοφὸς Κούνιος καὶ ἄλλοι θαυμασίως ἀπέδειξαν.

Τέλος δὲ ὁ σοφὸς Σελλέριος ἐν τινι σχολίῳ σύτω πως συλλογίζεται· εἶπερ λατρεῖαι τινὲς καὶ μῦθοι ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἔθνῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας μετέβαινον, ὥφελον ἀν πάντως τῶν ἱεραρχικῶν ἐθίμων τῆς ἀνατολῆς ἀναπόσπαστοι εἶναι. Ἀλλ' ἡμεῖς γε, φησὶν, ἐφ' ὅσον ἀν μᾶλλον εἰς τοὺς πάλαι τῆς Ἑλλάδος αἰῶνας προσανθαίνωμεν, μὴ ὅτι ἱερέων ἀεὶ μείζονα ἴσχὺν, ἀλλὰ τούναντίον σχεδόν τι παντελῆ ἔλλειψιν ὄρῶμεν. (πρᾶλ. μέν-

(α) Πρᾶλ. καὶ τὰ τῷ Βερνάρδῳ μάλα μόγις καὶ βίᾳ πως
ἔγιθενται· Τ. Α. σ. 248

ποι καὶ σ. 41. ἐδ. 6^η). — Εἶν· ἀλλίσως ἂν τις καὶ λόγοι
ἔχοι ἐρέσθαι, μέχρι τίνος δὴ ὁ σοφὸς Σελλέριος τοὺς
πάλαι αἰῶνας ἀναλογίζεται; Εἰ μὲν γὰρ σκιάν τινα
Θεοχρατείας ἐν αὐτῷ τῷ ὅρθρῳ τοῦ τῶν Ἑλλήνων προ-
γόνων βίου ἔχοι τις ἂν ἦ μὴ ἀνευρεῖν, τούτου γε πέρι
ἀποφαίνεσθωσαν οἱ γλωσσοδίφαι μᾶλλον καὶ Ἀνατολι-
σταί ἐπεὶ ὄμολογητέον ὅτι οὗτοι καὶ μόνοι τά γε τοιαῦ-
τα ἴκανοί εἰσιν, οἵ ἐξ ἐπαγγέλματος. 'Αλλ' εἰ μηδ' ἔχνος
Θεοχρατείας καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι καὶ περὶ Ἑλλάδα
ἥδη ἐγκαταστᾶσιν Ἑλλησι τοῖς πρεσβυτάτοις εὑρί-
σκεται· (ὑποτεθείσθω δὴ καὶ μάλα ἐξηριζωμένον τὸ
τοιοῦτον) φανερὸν ἄρα κατὰ Σελλέριον ὅτι οὐδὲν οὕτω
παρ' ἀλλων Θεοχρατουμένων ἐθνῶν παρέλαθον. 'Αλλ'
εἴπερ πάντα τὰ αἴτια, ὅσα cί περὶ τὰ τοιαῦτα σοφοὶ τῆς
τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν Θεοχρατείας, cίον τῶν Ἰνδῶν
προφέρονται οὕτω ἴκανὰ ἐγένετο ὥστε τὴν τῶν σοφῶν
(Λαυρεντίου) διάνοιαν ἐντελῶς ἀποπληρώσαι, cύ πολλῷ
θυμαστότερον εἴη ἂν ὑπολαμβάνειν ὅτι ἔθνος τι δι' ἀλ-
λην μὲν αἰτίαν cùδεμίαν, ἀλλὰ διὰ Θεολογικῶν τινων
γνώσεων μετάληψιν ὥφειλον ἀμα καὶ Θεοχρατείαν τινὰ
παραλαβεῖν; "Εοίκε τοίνυν ὁ Σελλέριος μηδένα μῆθον,
μηδέν τε δόγμα καὶ εἴ τι ἀλλο τοιοῦτον ὡς εἰς Ἑλληνας
εἰςαγθὲν δέγεσθαι, ὃ ἂν μὴ παντὸς τοῦ ἔθνους ἐπικρα-
τῆσαν ἀναφανῇ, αὐτῇ γε τῇ φύσει τοῦ ἔθνους καὶ κατὰ
τὴν αὐτὴν που ἀνάγκην ρίζωθὲν, καθ' ᾧ περ ᾧ καὶ ἐν
τῷ ἔθνει, παρ' οὖ οἱ Ἑλληνες αὐτὸ παρέλαθον. ὑπερ-
βολὴ τῇ ἀληθείᾳ ὅλως Συνγόητος.

Γελάτινα τις σοφία, ὁ Κουΐνετο; (x) ἐν τινι β.βλίφ λίχν

(x) Quinet, le génie des religions, σ. 176, κ.φ.ξ.

καλῷ, ἄλλον μὲν ἐπιγραφὴν ἔχοντι, ἄλλα δὲ ἐμπεριέγοντι,
διὸ λόγων καὶ διὰ λόγων γαλατικῶν ἀναρτῷ τέλος τὴν πρώ-
την ἀρχὴν τῶν παρ' Ἰνδοῖς τεσσάρων φυλῶν εἰς αὐτὴν τὴν φύ-
σιν τοῦ Θρησκεύματος, πανθεῖστικοῦ κυρίως ὅντος. καὶ γὰρ οἱ
βραχυμῆνες τὸ κοινῇ νομιζόμενον δόγμα, καθ' ὃ ὁ Βράχμα
αὗτὸς εἰς τιμιώτερα ἢ εὔτελέστερα μόρια καταμελιζόμενος,
γένεσιν πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ παρέχει, τοῦτο τὸ δόγμα λα-
βούντες, φησὶν, ἐφήμοσαν καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ ἀνθρωπικῇ. καὶ
ἐκ μὲν τοῦ στόματος τοῦ Βράχματος τὸ ἑαυτῶν γένος ἐφασαν
τὸ τῶν βραχυμάνων προεληλυθέναι, ὡς μακρῷ πάντων τιμιώ-
τατον, ἐκ δὲ τῶν βραχιόνων τὸ τῶν Ξατριγχα ἦτοι τῶν μαχι-
μῶν (κατὰ λέξιν κρείσονων), ἐκ δὲ τῶν ἰσχίων τὸ τῶν Βαῖσγα
(ποιμένων, γεωργῶν καὶ ἀγοραίων), ἐκ δὲ τῶν ποδῶν τὸ τῶν
Σοῦδρα ἦτοι τῶν δούλων τῶν μελανώπων, καὶ ταῦτα τὰ γένη
παραμόνιμα ἐς ἀεὶ εἶναι ἀπεφήναντο. — ἀλλὰ γὰρ καὶ συικρὸν
τὴν διάνοιαν ἐπιστήσαντι φανερὸν γένοιςτ' ἀν δτι ὁ σοφὸς γα-
λάτης τὸ δεύτερον ἀντὶ πρώτου ἐξέλαβεν· ἕδει γὰρ πρότερον
ποτ' ἥδη τὸ τῶν φυλῶν νόμῳ καθεστάναι ὅστε τοὺς εἰς δύνα-
μιν τινα περιελθόντας βραχυμῆνας ὑστέρῳ γρόνῳ τῷ σχήματι
ἐκείνῳ διὰ τοῦ πανθεῖσμοῦ κῦρος περιάψαι. ὁ λόγος τοίνυν οὐδὲν
παύεται ζητῶν, δι' οὐδὲν αἰτίαν τὸ πρῶτον οἶά περ τὰ τέσσαρα
γένη τὰ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς συνέστηκεν. — Δοκεῖ τοίνυν ἡμῖν
ὅτι ἡ πρώτη αἰτία τοῦ καταστήματος τούτου ἐν αὐτῇ τῇ
φύσει ζητητέα ἐστὶ τοῦ πατριχρυγικοῦ τῶν νομάδων οἴου. παρὰ
πᾶσι γὰρ τούτοις τοῖς ἀπλοῖκοις νομάσιν ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς
καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐν γένει ὑπακοὴ καὶ εὐσέβεια ἐν ἀρε-
τῇς μέρει πρωτίστης νομίζεται, ὡςπεροῦν καὶ τὰ πρωτο-
τόκια εἰς ἄκρον τιμᾶται, καὶ μόνοις τοῖς πρεσβυτέροις γέρας
προσνέμεται ἐν ἐκάστῃ πατριᾷ τὰ τῆς Θρησκείας
ἐπιτελεῖν, θυσίας τῷ Θεῷ ἢ τοῖς θεοῖς προσφέρειν, εὐχάς τε
εὔχεσθαι καὶ κακὰ ἀποτροπιάζεσθαι καὶ δσαὶ ἄλλα τοιαῦτα
ἐν ἔθει καθέστηκεν· τοῖς δὲ θαλεροῖς ἀνδράσι, τῶν πρωτο-

κων ἡγουμένων, ή ἄλιμα τῶν πολεμίων ἃτοι ληστῶν, ή προστασία καὶ φυλακὴ τῶν ποιμνίων καὶ τῶν σκηνῶν καὶ πάντων δύοις: τῶν ὑπαρχόντων ἀνατίθεται, εἰ δὲ θούλει, καὶ ή ἐπ' ἄλλους ἐπιδρομή καὶ σύλησις τῶν ἀλλοτρίων· τοῖς δὲ ἀκτήμοσι τοῖς παῖσιν εὐφημουμένοις μυρία ἔργα ὑπολείπεται. Μέστε ἐν πάσῃ πατριᾳκῇ αὐτομάτως πως φύεται ταῦτα τὰ τοίχα γένη, τὸ τῶν ἵερέων, τὸ τῶν μαγίμων, καὶ τὸ τῶν ἐργοτάγων. Τοιοῦτον θίουν διῆγεν ἀνέκαθεν ἔτι καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ βιώσεται γε πάντως πάντα τὰ νομικότερά φύλα, οἵ τε κατὰ τὰς πολικὰς χώρας ταράνδων ἀγέλας νέμοντες, γαλακτοφάγοι, διφθέρας ἐνειμένοι, ἄσματα ἀδοντες, καὶ φυτασιώδεσι παραμυθίοις τὸ ἀπέραντον μῆκος τῶν νυκτῶν παραμυθούμενοι οἱ Λάππωνες, οἱ Ὀστιάκοι, οἱ Ἰαχοῦται, οἱ Τουγγούζοι· οἵ τε Μογγόλοι ἐντὸς τῆς εὐκράτου ζώνης, θεοὺς τρέφοντες καὶ πρόβατα καὶ ἵππους καὶ ἐν ταρσωταῖς πίλῳ εὔτέχνως τεταμέναις καλύβαις θυμέρη θίουν διέγοντες· οἱ πάλαι τε καὶ νῦν Τουράνιοι καὶ οἱ ὑστερον Σίναις ἐπίκλην κληθέντες· τῶν τε Ἰσραηλιτῶν τὸ φῦλον τὸ πάλαι καὶ τῶν νῦν Βεδουΐνων· καὶ οἱ Ἄριοι ὥστε παραπάλαιοι καὶ οἱ Ἄριοι· οἱ ἐπίλοιποι, ἐξ ὧν τέλος οἱ μὲν ἀποσχισθέντες Ἰνδοὶ ἐκλήθησαν, οἱ δὲ Πέρσαι κατὰ χώραν ἔμειναν. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐπιλογιστέον καὶ τόδε· δτε ή πολυτεκνία παρὰ τοῖς νομάσι τιμὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν περιάπτει, ὡςπερ ή ἀτεκνία ὄνειδος. ἐκ δὲ τῆς πολυτεκνίας ή τε πληθὺς συμβολίνει καὶ ἴσχυς· καὶ δὲ πλούτος ἐκάστη τῶν πατριῶν καὶ δὴ καὶ ή ἐπὶ μακρὸν χρόνον διάδοσις τοῦ γένους· καὶ ἐκ πολλῶν πατριῶν ἡ φυλῶν ή πρεσβυτάτη ἡ ἐπὶ ἐξόχοις ἀ.δράσιν ἐλλογιμωτάτη ὡς ἵερα παρ' ἄλλαις φιλογενέσι λογίζεται· καὶ πάντα τὰ μέλη αὐτῆς ὥστε πατριῶν ἵερα, ὡς δηλοῦσι παρ' Ἀράψιν οἱ Χιμυχρῖται, εἰτα δὲ οἱ Κοραϊδεῖται, ἐν οἷς οἱ Βανοῦ Χαστίμ, ἐξ ὧν ὁ προφήτης Μοχαμάδ ἀνέλαμψε· παρὰ τοῖς Ἀράψι δὴ τιμῶνται καὶ ἵπποι· καὶ κάμηλοι, ὅτων ή γενεαλογία ἐπὶ μήκιστον προσαγγ-

θείνει. ταῦτα τοίνυν διὰ μνήμης τις ἔχων, μεταβάτω αὖθις εἰς τοὺς Ἀρίους, ἀφ' ὧν ἐσγάτοις οἱ ὄστερον κληθέντες Ἰνδοὶ ἀπεσχίσθησαν. Μοῖρα γάρ τις τούτων τῶν Ἀρίων, πολλαὶ ἦδη πατριαις ή φυλαῖς πρὸς ἄλληλας συνησπισμέναις, εἴτε διὰ πλεονασμὸν ἀγθύρωπων τε καὶ ποιμνίων εἴτε δι᾽ ἔριν θρησκευτικὴν πρόνοιαν; Ὅστερον Πέρσας ὀνομασθέντας ἐπὶ τὸ γῆθι κώτερον τοὺς πρώτην φυσικοὺς καὶ συμβολικοὺς θεοὺς ἔστημέραι μεθαξυζόντας, εἴτε δι᾽ ἔμφυτον δρυμὸν πᾶσι σγεδὸν τοῖς νομάσι κοινὴν, εἰς περιπλάνησιν καὶ συλαγωγίαν ἐφορμῶσαν εἴτε δι᾽ ἀνομοθρίαν καὶ ἔλλειψιν νομῶν, ἡναγκάσθησαν τέλος, ὃς ποτε οἱ Ἰσραηλῖται εἰς Αἴγυπτον, οὗτοι οὗτοι πρὸς τὴν Ἰνδικὴν μεταναστεῦσαι καὶ πρῶτον μὲν ἐγκατέστησαν εἰς τὰ πρὸς ἑσπέραν τῆς Ἰνδικῆς μεταξὺ τοῦ Καβουλίου ποταμοῦ καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ἐν γώρᾳ καλλίστῃ, εὐφορωτάτῃ καὶ πολυγυιοτάτῃ τῇ Καβουλιστάνῃ, εἰτ’ ἐνθένδε εἰς τὴν πενταποταμίδα Πεντάδη λεγομένην προύχωρησαν, καὶ ἀπὸ ταύτης κατὰ συκρόν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Γάγγου μέχρι τοῦ Σαδάνιροῦ ἐσγάτου ὅρου πρὸς τὰ ἕως τῆς Ἰνδικῆς, διὰ πάσης ταύτης τῆς ἀπεράντου γύρως ἐπὶ εἴκοσιν ὅλας μοίρας τεινούσης, ἀπὸ τοῦ Καβουλίου ποταμοῦ μέχρι τοῦ Σαδάνιροῦ, ἐπορεύθησαν οὐκ ἀμαχητὶ, ἀλλὰ συνεχῶς μαχόμενοι πρὸς μελαμβρότους, ιθαγενεῖς οἰκήτορας τῶν τόπων ἐκείνων, καὶ τὸ μέσον αὐτῶν διαλαβόντες, τοὺς μὲν πρὸς μεσομηρίαν κατὰ τὰ Βίνδυα ὅρη ἐξείλησαν, τοὺς δὲ πρὸς ἄρκτους ἐπὶ τὸν Ἰμαον. φανερὸν τοῖνυν ὅτι παρὰ πάντα τοῦτον τὸν συνεχῆ πόλεμον τὸ πᾶν, ὡς εἰκὸς, εἰς τὴν βουλὴν ἀνέκειτο τῶν ὑπαρχόντων ἤδη πρεσβυτέρων τε ἄμφα καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἱερέων καὶ εἰς τὸν βραχίονα τῶν νέων ἥτοι τῶν μαχίμων ἀμφοῖν γὰρ τούτοιν ἀκμὴν τὴν τότε, βουλῆς καὶ βραχίονος. ὁ δὲ τοιοῦτος βίος καὶ πολλῷ μᾶλλον ἄμφω τὰ κρείσσονα γένη ἐπέβρωσε καὶ τοῖς ὑποδεεστέροις, τοῖς παισὶ, μείζονα ὑπακοὴν πρὸς τοὺς κρείσσονας ἐπέβαλεν. ἔχωρίσθη τοίνυν ἐνταῦθα τὰ τρία γένη ἀλλήλων

πολλῷ εὔκρινέστερον ἢ πρώτην, οἵς προετέθη καὶ τέταρτον, τὸ τῶν αἰχμαλώτων ἢ ὑποτεταγμένων μελαρνίζοτων. οἱ δὲ οὖς πρεσβύτεροι προετείμωντο, ὡς εἴρηται, ἀνέκαθεν καὶ αὐτῶν τῶν μαχίμων, νῦν δὲ καὶ ἐπι μᾶλλον, διε τὸ κίνδυνος καὶ τὸ ἄλλοπερ διάλλον τοῦ πολέμου τὴν τῶν θεῶν ἀρωγήν πολλῷ ἀναγκαιοτέρον κατέστησε καὶ τὴν τῆτην τῆς ὑπακοῆς καὶ πειθοχίας καὶ τὴν τῶν θεσμῶν εὐλαβῆ διαχείρισεν. Ετις δὲ τῶν ιερῶν ἀσμάτων, τῶν ὅμινων, τῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν λοιπῶν νομίμων τῶν θρησκευτικῶν ἢ ἔργηντις ἀπαρχίτητος ἐς τὰ μάλιστα τὰ νῦν ἀπέβητο χρόνου γάρ μῆκος πολὺ μεσολαβῆσαν σκοτεινά τε ἄμα τοῖς πολλοῖς τὰ πρόσθεν ἀπειργάσατο καὶ ἀμηγέπη ιερώτερα, ὅπότε μάλιστα τὸ θρήσκευμα τοὺς Ἀρίους τῶν ιθαγενῶν καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων ἐξαῖρεν, γνώρισμα πολλῷ προεφιλέστερον ἢ πρώτην αὐτοῖς ἐγένετο. ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις τὸ τῶν ὁρῶν πρόσθες κατὰ τὴν τοῦ Γάγγου κοιλάδα ὑδατόρρυτόν τε ἄμα καὶ αὐχμώδη, μλομανῆ δὲ εἰς ἄκρων οὖσαν καὶ τὴν ἐκ τοῦ θάλπους καὶ τῶν νοσημάτων προσγιγνομένην χαυνότητα τῷ τε σώματι καὶ τῇ ψυχῇ τῶν ἀνθρώπων καὶ νοήσεις πάντως δι' οὐν αἰτίαν οἱ βραχυπάνες τελευτῶντες δεσπόται καὶ τύραννοι ἀνόσιοι καὶ μικροὶ πάντων τῶν λοιπῶν γενῶν ἐγένοντο ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν δοκεῖ.

Λάσσην δὲ ὁ σιφὸς ὥδε πως ἀρχεται τὴν τῶν φυλῶν γένεσιν διεσκεψῶν τῶν τεσπάρων περὶ Ἰνδοῖς φυλῶν οὐδεμία, φησι, μνεία κατὰ τοὺς παλαιτάτους χρόνους γίγνεται, εἰς οὓς, φέρετεν, ὁ Ριγβέδας προεκανθίνει. Ιερεῖς δὲ μόνον φαίνονται οἱ παρωχεῖται, οἱ τὰς θυσίας ἀμφιέποντες. τούτους δὴ τοὺς ιερεῖς κατὰ σμικρὸν ὅρωμεν ὕστερον εἰς φυλὴν ίδίαν ἀρμοζομένους ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου, ἐν τῷ τὰ παλαιτάτα μέρῃ τοῦ μεγάλου ἔπους Μαχαθάρατα ἐποιήθη καὶ τοῦ γρόνου, καθ' ὃν δὲ νόμος Μανθ συνετάχθη, δπότε οἱ Ἰνδοὶ κύριοι ἐγένοντο τῆς κοιλαδος τοῦ Ιαμαγάθη καὶ Γάγγου τῆς μεταξὺ τῶν Χιμάλαγχ καὶ τῶν Βενδύα ὁρέων κειμένης. (Ινδ. ἀρχ. T.A. σ.800—801.)

καὶ Βραχύματι ἡ Βραχύμανα ἐδήλου τὸ πρῶτον οὐδὲν ἄλλο τὸν εὐχέτην, ὃ περ ἣν ἀνατεθειμένη ἴδιως ἡ ἐποπτεία τῶν θυσίων, ὁ σημέραι καὶ οἱ μεῖζον λαμβανουσῶν· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὰς θυσίας τάξεις ἄλλας καὶ τὰς ἐπὶ τῆς χρίσεως ἡ στέψεως τῶν βασιλέων οἱ βραχυμάνες τὸ πάντα σχένον ὡς ἐπόπταις ἦτοι αὐτὸς τοῦτο βραχυμάτες, τῷ δινόματι τούτῳ τῷ ἑρῷ ἐκλήθη μετερον καὶ ἄπασας ἡ φυλὴ αὐτῶν, ὡν ἡ πρώτη δύναμις, ὡς λέγω, ἐκ τῶν ἵερέων τῶν πατρωχίτων προτίθεται. τιμῆς δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως οὐ τῆς τυχούσης ἄξιοι ἀδονται οἱ βραχυμάνες καὶ ἐν αὐτοῖς ἥδη τοῖς ὕμνοις τοῖς βεδικοῖς, καίπερ μήπω φυλὴν ἴδιαν αποτελοῦντες. ἐν δὲ τοῖς ἔπεσιν ὁ βραχύματι ὡς εὐχέτης καὶ σύμβουλος τοῦ βασιλέως φαίνεται, διπερ καὶ ἔμελλε, φυσὶν ὁ Δάσσον, παρ' ἔθνει οἴω τῷ τῶν πάλαι Ἰνδῶν πάντα θρησκευτικῷ ὅντι, ἐπηρεάσας καὶ κατακυριεῦσας καὶ αὐτῆς τῆς βουλήσεως τῶν βασιλέων. ἀλλ' ἡ πρώτη καταβολὴ εἰς τὴν τῶν φυλῶν σύστασιν ἐτέθη, ὡςπερ ὁ σοφὸς ἀνὴρ εἰκάζει, ἐξ ὅτου τὸ τῶν πατρωχίτων ἀξιωματικὸν δικδοχικὸν ἐγένετο, καὶ γένη ὡς ἐν παραδείγματι προφέρεται ἵερέων διαδοχικὰ παρὰ τοῖς ἐκασταχοῦ τῆς Ἰνδικῆς βασιλεύουσι μέγα σχένοντα. ἀλλὰ ταῦτα καὶ ἄλλα γένη ἥσαν ἥδη ἐπὶ τῶν βεδικῶν αἰώνων ὀνομαστὰ ἐπὶ ὕμνοις καὶ ψάλμοις, οὓς κληρονομίας δίκην ἴδιας μετ' ἔχυτῶν ἐκομίσαντο εἰς τὴν νέαν πατρίδα, τὴν κοιλάδα τοῦ Γάγγου, καὶ τούτου ἔνεκεν ἡ βουλὴ αὐτῶν ἔμελλε πάντως σχέσειν διεπεχείρησαν τὰ περὶ τὴν λατρείαν διακοσμῆσαι, πρὸς τὴν χρήσιμοι ἐφάνησαν ἐκεῖνοι οἱ ὕμνοι. ταύτῃ δὲ τῇ ἐργασίᾳ προέτεθη ἐν πρώτοις ἡ συλλογὴ τῶν πρὸς τὰς λειτουργίας ἐπιτηδείων ἀσμάτων. καὶ ἐκ τούτων δὴ τῶν περὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις ἐρμηνευτικῶν ἀσχολήσεων ἀπεβλάστησαν τῷ χρόνῳ αἱ σχολαὶ σάκχατι παρ' αὐτοῖς καλούμεναι. αὗται δὲ αἱ σχολαὶ διδάσκαλοι τε ἄμα καὶ μαθηταὶ, δοὺς περὶ τὰς ἱερὰς γράμματα καὶ τὰς θυσίας ἥσαν σπουδάζοντες, ἀπετέλεσαν σύλλογον ἀνδρῶν ἵερὸν, οἵπερ πάντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὡς γένος ἢ

Ἵστ.

φυλὴ ἴδια ἔχωρίσθησκν καὶ οὕτως ἡ τῶν Βραχμάνων φυλὴ κα-
θέστηκε, συμφέρον ἔαυτοῖς ἐς τὰ μάλιστα ἡγουμένων πάντας
τοὺς λοιποὺς τῆς ἔαυτῶν φυλῆς παντάπασιν ἀποκλεῖσαι, οὐδε-
μιᾷ ἄλλῃ ἐξουσίᾳ χρώμενοι: ἢ τῇ εύνοϊς καὶ ισχύΐ, ἢς ἀπέ-
λαυσον περά τε τῷ βασιλεῖ καὶ περά τοῖς ἄλλοις τοῖς μαχίμοις.
εἰδ' ἐν τοῖς ἔπεσι βραχμάνων, βασιλέων τε καὶ μαχίμων ἐπι-
μιξίᾳ πρὸς ἄλλήλους ἔτι φαίνεται, ἀλλ' δὲ νόμος τοῦ Μανοῦ
ἐξαγγέλλει τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου, καὶ αὐτὸς δηλονότει
τοὺς βασιλεῖς τελέως τοῖς βραχμάσιν ὑποτεταγμένους. — Πα-
ραπλησίως δὲ καὶ δοφὸς Οὐεβέριος ἐν τινι θαυματίᾳ ἀγορεύσει
περὶ τῆς πάλαι Ἰνδικῆς (σ. 18—19) εἰς παλαιὰ γένη ἀνδρῶν
καὶ ἕρψιδῶν, ἵερογραμματέων τε καὶ κατ' ἔξοχὴν ἐροθ-
τῶν ὕστερον καταστάντων τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν Βραχμάνων
φυλῆς ἀναβιβάζει. (Ἐπιθ. Λάσσ. Ἰνδ. ἀρχ. τ. Α. σ, 794—823.
— καὶ Οὐεβέρ. τὴν ἀρτι λεχθεῖσαν διατρ. ἐν τοῖς Ἰνδ. σκια-
γραφήμασι (skizzen) σ. 1—38.).

Ταῦτα πάντα ὑπὸ ἀνδρῶν σοφωτάτων πολλῷ ἐπιστημονι-
κώτερον εἰρημένα ἢ ὡς ἡμεῖς κατὰ τάχος ἐπιτεμόντες τοῖς
Ἐλλησι λέγομεν, ἐς τὰ μάλιστα προσιέμεθα καὶ ἐγκωμιάζομεν
ἄλλ' ἐξέστω καὶ τὴν ἡμετέραν ἀπορίαν τούτων πέρι ὥδε πως
ἔχουσαν, ὑποβαλεῖν πρῶτον μὲν οὖν φάμεν ὅτι πάντες οἱ ἀρτι
λεχθέντες λόγοι οἵοι τε εἶναι ἐδόκουν ἀνὴρ τῶν φυλῶν γένεσιν
καθόλου καὶ ἴδια τῆς τῶν βραχμάνων περὶ Ἰνδοῖς ἀριστα δια-
σαφῆσαι, εἰ μή γε οἱ βραχμάνες τοῦτ' ἴδιον εἶχον ὅτι πάντας
τοὺς λοιποὺς τῆς ἔαυτῶν φυλῆς ἐξέκλεισαν, νῦν δὲ οὐ κατὰ
πάντ' ἐπαρκεῖς ἡμῖν δοκοῦσιν οἱ λόγοι. καὶ γὰρ γένη ἵεροφαν-
τῶν καὶ ἄλλους συλλόγους ἵεροντες δρῶμεν καὶ ἀλλαχοῦ εἰς
εὔφυτην καὶ ἐπίπνοιαν ἀνδρῶν τινων τὴν πρώτην ἀρχὴν ἀνά-
γοντας, ἀλλ' ἡκιστα τῆς τῶν βραχμάνων ἐξουσίας ἐπιτυχόντας
ὤστε καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς μαχίμους ἀνδρας ἔ-
αυτῶν ὡς ὑποδεεστέρους ἀποκλεῖσαι. Πῶς γὰρ οἱ βασιλεῖς καὶ
μάχιμοι πόρρωθεν κατὰ συικρόδην δρῶντες αὐξανομένην τὴν ἐ-

χρον τείνουσαν ισχύν τε καὶ ἔξουσίαν τῶν βραχμάνων ὑπέμειναν καὶ οὔτε ἔφθασαν αὐτοὶ τὴν ἐκυτῶν ισχὺν ἐπαυξῆσαι, εἰς ποιησάμενοι ἄμα καὶ τὴν τῶν βραχμάνων, οὔτε ἐν κακῷ πρὸς αὐτὴν ἔξανέστησαν, ἀλλ᾽ ὅψέ ποτε καὶ περὶ κτήσεων ἥρεσαν, διπότε ἡ ἔξουσία ἐκείνων καὶ ὅθρις ἄμαχος ἥδη καθειστάκει; τίνι ποτὲ τρόπῳ τοῖς βραχμᾶσι προύκεχωρήκει παρὰ πᾶσι τοῖς **ἐκασταχοῦ** τῆς Ἰνδικῆς Βασιλεύουσι τὴν αὐτὴν ισχὺν ἔχειν, εἰ καὶ ἔνιοι τούτων τῶν βασιλέων ἐκ παλαιτάτων χρόνων λέγονται καὶ ἀδονται ὡς πάμπαν ἀλλήλων κεχωρισμένοι; πῶς παρὰ πᾶσαν τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς Πενταποταμίδος ἥδη διαιρέσεως ἔχνη εἰς φυλὰς ἡμῖν ὑπαντῷ, ὡς τινος ἐθίμου παρὰ τοῖς Ἀρίοις ἀνέκαθεν ισχύοντος; τίς ποτ᾽ αἰτία ἐκίνησε τοὺς βραχμᾶνας ὡς κατὰ παράδοσιν ἴερὰν ἄγαν αὐστηρῶς καὶ ἕως τέλους ἀνενδότως ἐκκλείειν τὰς ἀλλούθους φυλὰς καὶ μὴ ἀξιοῦν αὐτὰς μηδ' αὐτῆς τῆς οἰκτρᾶς καὶ ἐλεεινῆς τύχης τῷ Σοῦδρᾳ, διπότε τοιοῦτος θεσμὸς ἐν μόνῃ τῇ Ἰνδικῇ ισχύων οὐδὲν ὄφελος τοῖς βραχμᾶσιν ἵδιχ, ὡς φυλῇ κεχωρισμένῃ, παρεῖχε; ταῦτα πάντα δηλοῖ μοι ὅτι οἱ βραχμᾶνες αὐτοὶ οἱ πρῶτοι νικηφόροι κυρίως ἦσαν οἱ τοὺς πρώτους νόμους θέμενοι, αὐτοὶ οἱ πάσαν τὴν ἔξουσίαν ἐν χειρὶ ἔχοντες ἀνέκαθεν, οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ἐξ ἓντος ὑστέρῳ χρόνῳ οἱ βασιλεῖς προῆλθον, ὡς ἡγούμενοι πάντων αὐτοὶ οἱ βραχμᾶνες κῦρος τε ἴερὸν καὶ ἔξουσίαν κατὰ παράδοσιν ἔχοντες, ὑστέρῳ χρόνῳ οἵοις τὸ ἐγένοντο καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔξι ἐκυτῶν προελθόντας βασιλεῖς μετὰ τῷ μαχίμῳ τῆς ἐκυτῶν ιερᾶς φυλῆς ἀποκλεῖσαι, ὡς τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν ἀναγκαζομένους ἀεὶ μᾶλλον τὸν νοῦν προσέχειν καὶ τοῦ θεωρητικοῦ θίου κατὰ σμικρὸν ἀφισταμένους. τὸ τῶν βραχμάνων ἄρα γένος οὐκ ἔξιδιωτῶν ἐπὶ ποιητικῇ ἐπιπνοέῃ δινομαστῶν γενομένων προελθεῖν δοκεῖ μοι, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς ἐκείνους τοὺς βουληφόρους γέροντας καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ ἀνάγειν.

Ἐκ δὴ οὗτού τούτων ἀπάντων ἐπιεικῶς, οἷμαί, συνάγεται:

γ.

ἢ η'.

τόδε· ὅτι οἰονδήποτε εἶδος θεοκρατείας οὐ τοις θεσμὸς ἀπέκοιτο τυγχάνει δὲν καὶ ἔθος ἐπείς ακτον, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τῶν ἀνθρώπων θέου καὶ τῶν τόπων, ἐκ τοις ἀξέδεις γενομένης τῆς ἔξεως τοῦ ἔθνους προεργάμενος νόμος, ἥκιστα εἰς ἔθνη τε καὶ τόπους εἰς οιστέος ἀλλοτριωτάτην αὐτοῦ φύσιν ἔχοντας.
ἄλλα πάντων τόπων καὶ δῆμων ἀλλοτριώτατοι θεοκρατείας ὥφ-
ονσαν πάντως οἱ Ἕλληνες κληθέντες καὶ ἡ γῆρας αὐτῶν ἡ Ἑλλάς.
οὐκουν θαυμαστόν μοι δοκεῖ, εἴπερ οἱ Ἕλληνες καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν Ἀσιατῶν σοφίας πολλὰ ἀποδεξάμενοι, μηδὲν μόδιον τῆς θεοκρατείας αὐτῶν παρεσπάσαντο. Διὸ ἡ τοῦ σοφοῦ Σελλερέου ἀπαίτησις, καθ' ἓν οἱ Ἕλληνες ἱερὰν σοφίαν ἐξ Ἀσίας παραλαβόντες, ὕψειλον ὄμα καὶ τὴν θεοκρατείαν αὐτῶν παραλαβεῖν, οὕτε μέγα οὕτε σμικρὸν κῦρος φαίνεται μοι ἔγειν.

'Αλλ' οὐδὲ τοῦ πολυμαθοῦς Βερνάρδους τὴν γνώμην ἔχοιμεν ἀν ἡμεῖς ὁλοσχερῶς ἀποδέξασθαι, ὃς ἐν μετεώρῳ τινὶ καὶ μονοκώλῳ λόγῳ ὅλον τὸ πόνημα τοῦ Ποιθίου πικρότερον τοῦ προσήκοντος, ὥσπερ καὶ εἴωθεν, εἰς τὸ μηδὲν ἀπορρίπτει (ὅρα Ιστ. τῶν παρ' Ἑλλησι λεκτικῶν τεχνῶν, ὡς ἡμεῖς τὸ πόνημα αὐτοῦ ἀποκαλοῦμεν, ὥσπερ οὐ τὸ μόνον ἀριστόν ἐστιν, ἐπεὶ ἔστι δὴ καὶ ἔτερα ἴσου λόγου ἀξία. Μέρ. Α'. σ. 211 τῆς Γ' ἐκδόσ.). εἰ καὶ περὶ πολλῶν ἔχοι τις ἀν τῷ σοφῷ Ποιθίῳ ἀντειπεῖν, ἐν οἷς καὶ τάδε ἐστίν· πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ποίθιος οἰμένῳ ἔσικεν ἀρχαιοτάτην μὲν κοιτίδα τοῦ περὶ τὴν Αἴγυπτον πολιτισμοῦ τὰς Θήβας γεγονέναι· τὴν δὲ τῶν Αἰθιόπων παιδείαν πολλῷ πρεσβυτέραν τῆς τῶν Αἰγυπτίων σαφῶς λέγει· τῆς γὰρ πρώην ἔχεται γνώμης, καθ' ἓν γε ἐλέγετο ὅτι οἱ Αἰθιόπες τὸν Νεῖλον κατὰ σμικρὸν ἐπικαταβάντες, ἥθη τε καὶ ἔθιμα θρησκευτικὰ καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν εἰς Αἴγυπτον διέδοσαν. Διὸ καὶ